

'יעקב אבינו [ע"ה] לא מת'

היבטים ומשמעויות

ספר בראשית פרק מט

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצֹאת אֶת בְּנָיו וַיֵּאָסֶף הַגָּלִיו אֶל הַמַּטֶּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמּוּי

רש"י

(לג) ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו ואמרו רז"ל: יעקב אבינו לא מת (תענית ה)

1. הבה נעיין במפרשים האם יתפרש מאמרז"ל זה - כפשוטו?
2. האם זהו יחודו של יעקב אבינו בלבד? או כל הצדיקים?
3. ומה בכך ש'מיתה' לא נאמרה בו - הלא 'גויעה' ו'אסיפה' אל עמיו נאמרו בו האמנם כוונתו כפשוטו - חיים נצחיים עד עולם?!..

מהי א"כ כוונת רש"י בצטטו דרשו רז"ל: 'יעקב אבינו לא מת'?

- איך זה יתאים עם מקרא מפורש הקובע את מספר שני חייו של יעקב 147 שנה?
- האינו סותר את עצמו מפסוקים קודמים?

ספר בראשית פרק מז

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חֲמִיּוֹן שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאָת שָׁנָה:
התורה קצבה את שנות חייו 147 שנה ותו לא!

רש"י על בראשית פרק מז פסוק כח

(כח) ויחי יעקב - למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו [?!]...
נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מנרת השעבוד שהתחילו לשעבדם...

רש"י על שמות פרק כו פסוק טו

(טו) ועשית את הקרשים – הל"ל ועשית קרשים כמו שנאמר בכל דבר ודבר מהו הקרשים מאותן העומדין ומיוחדין לכך. יעקב אבינו נטע ארזים במלרים וכשמת [!?!]... לוא לבניו להעלותם עמהם כשילאו...

רש"י על בראשית פרק מו פסוק ד

(ד) ואנכי אעלך – הבטיחו להיות נקבר בארץ... [ויוסף ישית ידו על עיניו]

רש"י על שמות פרק כו פסוק טו

(טו) ועשית את הקרשים....

יעקב אבינו נטע ארזים במלרים וכשמת לוא לבניו להעלותם עמהם....

האם גם הקב"ה "נדמה לו שמת" ...?

אלא וודאי שחייב באו לקיצם אחרי 147 שנים - כלשון הפסוק: "ויגזוע" ...!

מהו יעקב אבינו לא מת - בדרך הפשט!?!...

ההסבר הפשוטני של הרבי:

[תו"מ תשמ"ו ח"ב ויחי ע' 321 והמשכו שמות ע' 363 שניהם באות כז.]

בן חמש למקרא כבר למד

ספר בראשית פרק ה

(כד) וַיִּתֵּן הַלֵּךְ חֲנוּךְ אֶת הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ פִּי לָקַח אֶתְּ אֱלֹהִים

היתה זו הסתלקות - אבל 'מיתה' לא נאמרה בו והטעם:

רש"י על בראשית פרק ה פסוק כד

(כד) ויתהלך חנוך – לדיק היה וקל בדעתו לשזב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו והמיתו קודם זמנו וזהו ששינה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות פנותיו:

... הרי שפטירה טרם זמנו איננה קרוייה "מיתה" – אלא 'הסתלקות'

ויעקב קודם זמנו נפטר, על כן 'לא מת' אלא 'הסתלק'...

הבה נעיין במקור במסכת תענית – ובפירוש רש"י שם:

תלמוד בבלי מסכת תענית ה/ב

רב נחמן ורבי יצחק הוו יתבי בסעודתא, אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק: לימא מר מילתא! אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן "אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה".

בתר דסעוד אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן "יעקב אבינו לא מת!" אמר ליה: וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא?...

אמר ליה: מקרא אני דורש, שנאמר: "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים" [ירמיה ל,י]. - מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

לפלא מדוע מביא לו מקרא מירמיהו ?

הלא רש"י הוכיח ש'לא מת' מזה ממקרא מפורש בתורה ש'מיתה לא נאמרה בו'?
[- אלא באמור כוונת רש"י שזהו סגנון-מקראי ל'שלא בזמנו']

רש"י תענית דף ה/ב

לא מת – אלא חי הוא לעולם: ככדי – וכי בחנם ספדו ספדיא וחנטו חנטיא דכתיב ביה (בראשית ג) ויחנטו (אותו) ויספדו (לו): מקרא אני דורש – [והאי דחנטו חנטיא סבורים היו שמת:]

מה זרעו בחיים – כשהוא מקבץ את ישראל מארץ שבים, החיים הוא מקבץ, שהן כשבי, שהמתים אינן כשבי:

אף הוא בחיים – שיביאנו בגולה כדי לגאול את בנינו לעינינו, כמו שמנינו במנאים וירא ישראל וגו', ודרשין ישראל סבא, [ודחנטו חנטיא נדמה להם שמת, אבל חי היה:]

בריש דבריו כותב רש"י: 'אלא חי הוא לעולם' [בהווה ולעולמי עד] ובסיום פירושו כותב: 'אבל חי היה' [בל' עבר - אז היה חי עד לקבורתו]

תחילתו פירש לפי ה'סלקא דעתך' - בסיומו פירש לפי המסקנה
מהי לפירוש רש"י כוונת הגמרא: מה זרעו בחיים – אף הוא בחיים?

שבעת הגאולה יוריד הקב"ה נשמת יעקב [מרחוק] בגוף גשמי עד שיראנה בעיניו

[כימי צאתך מארמ"צ – הראיתי לו על ים סוף, כך לע"ל – אראנו נפלאות']

האמנם ישנו מצב של 'התלבשות נשמה בגוף' לפי שעה?

תלמוד בבלי מסכת כתובות קג/א

נר יהא דלוק במקומו שולחן יהא ערוך במקומו מטה תהא מוצעת במקומה: מאי טעמא כל בי שמשי הוה אתי לביתיה ההוא בי שמשא אתאי שבבתא קא קריה אבבא אמרה אמתיה שתיקו דרבי יתיב כיון דשמע שוב לא אתא שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים:

דש"ר כתובות דף קג/א

בי שמשי – ערב שבת ונראה צעניי לפי שבין השמקות שלו שגור צפי כל והכל חרידים אליו לגמור מלאכתו עד שלא תתקן קרו ליה בי שמשי: שלא להוליא לעז כו' – לומר לא לדיקים היו שלא היה להן רשות לזא לזיתם כמו רבי:

[ספר חסידים אות תתשכט]

"...ורבינו הקדוש היה נראה בבגדים חמודות שהיה לובש בשבת... ופוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום ולא כשאר המתים שהם חפשי מן המצוות כי אם כחי..."

וכבר דן בזה בגיליוני הש"ס [לר"י ענגיל] כתובות קג.ב.

...אך קשה דא"כ אכתי איך הוציא רבי את החיים המחוייבים בקידוש הא הווי ליה אינו מחוייב בדבר ואינו מוציא את המחוייב ידי חובתו? וע"כ דצדיקים אחר מיתתן מחוייבין במצוות

וי"ל עוד: כוונת הס' חסידים, דצדיקים במיתתן קרויים חיים וכאילו הם בחיים עדיין, ורק מפני שהם בעולם העליון פטורים מן המצוות מפאת המקום, כי לא נאמרו המצוות בעולם העליון,

משא"כ בירדם לעולם הזה, עדיין עליהם חיוב המצוות כבתחילה, כי בעוה"ז יש חיוב המצוות לכל ישראל חי וגם הצדיק הרי חי הוא וע"כ כי אתי רבי לביתיה, שפיר נתחייב אז בקידוש והיה יכול להוציא ג"כ. וכבר דנו כזה לענין אליהו ואין להאריך...

☒ ברם, לא ברור כיצד הופיע רבי לביתו בגופו הגשמי? וכי קברו היה ריק באותה שעה!?

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יג/א

חושבים בריה דדן תמן הוה ויקירן ליה אודניה אמר להו מאי האי ואמרו ליה קא מעכב האי עד דאתי נפתלי מארעא דמצרים אמר להו ועד דאתי נפתלי מארעא

דמצרים יהא אבי אבא מוטל בבזיון שקל קולפא מחייה ארישיה נתרן עיניה ונפלו
אכרעא דיעקב פתחינהו יעקב לעיניה ואחיך והיינו דכתיב ישמח צדיק כי חזה
נקם פעמיו ירחץ בדם הרשע

מעניין סיכום דברי הגמרא – לאן נוטים הדברים ?

באותה שעה נתקיימה נבואתה של רבקה דכתיב למה אשכל גם שניכם יום אחד
ואף על גב דמיתתן לא ביום אחד הואי קבורתן מיהא ביום אחד הואי.

☒ הרי שנבואתה של רבקה לא נתבדתה חלילה – בגלל 'החיוך של הנפטר'.

והביאור ע"ד פנימיות התורה:

רמב"ן על בראשית פרק מט פסוק לג

(לג) ויגוע ויאסף ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו (תענית ה) יעקב אבינו לא מת, לשון רש"י
ולדעת רבותינו, הרי יעקב הזכיר מיתה בעלמנו (לעיל מח כא) הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם
ואולי לא ידע הוא בנפשו, או שלא ראה לתת כבוד לשמו וכן (להלן נ טו) ויראו אחי יוסף כי מת
אזיהם, כי להם מת הוא, או שלא ידעו הם בזה כלל וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים
[האחרים] נרורות בלרור החיים, וזו תחופף עליו כל היום, לובשת לבושה השני שלא יפסטה
ערומה, כיעקב, או תלכך לעתים מזומנות ויבן הענין הזה במסכת שבת (קנב:) ובמסכת
כתובות (קג):

☒ מה זה "לבושה השני" ? הבה נעיין בדברי רבנו בחיי על פסוק זה ...

הגדרת המושג 'לבושה השני'

רבנו בחיי עה"פ:

אבל פ' לא מת לא טעם מיתה, או יהיה ענין לא מת כי נפשו של יעקב היתה
מרחפת על גופו תמיד לתוקף קדושתו, כי שאר נפשות הצדיקים שאינם במדריגת
הקדושה כמוהו, חוזרות לשרשן ולעיקרן וכיון שעלו שוב לא יירדו, אבל יעקב לקדושת
גופו ומעלתו היתה נפשו עולה ויורדת, והכח הגדול הזה אינו נמצא רק לקדושים אשר
בארץ יחידי-הדורות, כגון רבינו הקדוש ...

מקביל לכוונת רש"י על בראשית פרק מט פסוק כט

(כט) נאסף אל עמי – על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן ... וכל אסיפה
האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: – ד"ה הבא ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו
ואמרו רז"ל יעקב אבינו לא מת (תענית ה):

[וממשיך רבנו בחיי:] ולפיכך יעקב אבינו לא מת, אך נשאר קיים בגוף ובנפש, [אבל מיד מסתייג!]:

... הגוף הזה הוא הגוף השני הדק שבו מתלבשת הנפש בצורת גוף ויש לו ממש, אבל הוא דק עד מאד מתלבשת בו לעיתים מזומנות, והוא מערב שבת לערב שבת או מיום הכיפורים ליום הכיפורים, הוא משוטט בעולם בשליחותו של הקב"ה ומתראה למי שהוא חפץ בו.

כי הראשון הגס נחנט ונקבר כפשוטו של מקרא, וזהו מאמר החכם שאמר מקרא אני דורש... מה זרעו בחיים אף הוא בחיים, בגוף ובנפש, והוא הגוף שהזכרתי.

קראו, חשבו והסיקו מסקנות:

1. על פי דברי הרמב"ן ורבינו בחיי, מה מבדיל בין הגוף הביולוגי ו'הגוף-השני הדק'?
2. את מה ראה אדמוה"ז באורחים מעולם הבא שבקרוהו בבית האסורים?
3. האם בעת ביקורם היה ה"ציון" שלהם ריק? ...
4. האם עניין התלבשות זו נמצא בכל צדיק או רק ביעקב אבינו בלבד?

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קד/א

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי ואמרי כל מאן דאמר נח נפשיה דר' ידקר בחרב סליקא אמתיה דרבי לאיגרא אמרה עליונים מבקשין את רבי והתחתונים מבקשין את רבי יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים כיון דחזאי כמה זימני דעייל לבית הכסא וחליץ תפילין ומנח להו וקמצטער אמרה יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים ולא הוו שתקי רבנן מלמיבעי רחמי שקלה כוזא שדייא מאיגרא [לארעא] שישתיקו מרחמי ונח נפשיה דרבי

אמרו ליה רבנן לבר קפרא זיל עיין אזל אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה פתח ואמר אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש אמרו ליה נח נפשיה אמר להו אתון קאמריתו ואנא לא קאמינא...

☒ מאי משמע מסיפור זה? האמנם נותר רבינו הקדוש בחיים?

...באותה שעה אמר משה לפני הקב"ה; #אם אין אתה מכניס אותי לארץ ישראל- הניח אותי בעוה"ז ואחיה ולא אמות- #א# הקב"ה למשה; אם לא אמיתך בעוה"ז איך אחיך לעולם הבא@ ולא עוד- אלא שאתה עושה תורת פלסתר שכתוב בתורתך על ידך; ^אני אמית ואחייה\ ואין מידי מציל#\ [דברים רבה, וזאת הברכה פ"א]